

Анотація

У статті розглянуто особистісно-діяльнісні характеристики культури музично-педагогічної творчості учителя музичного мистецтва в умовах практичної педагогічної діяльності у загальноосвітній школі.

Аннотация

В статье рассмотрены личностно-деятельностные характеристики культуры музыкально-педагогического творчества учителя музыкального искусства в условиях практической педагогической деятельности.

Summary

In this article the phenomenon of individual-agile characteristics of the musical – pedagogical art's culture of the Musical Art Teacher were examined in the conditions of practical teacher's training activity.

Ключові слова: культура музично-педагогічної творчості учителя музики, професійно-педагогічна культура, творча діяльність вчителя.

Ключевые слова: культура музыкально-педагогического творчества учителя музыки, профессионально-педагогическая культура, творческая деятельность учителя.

Key words: musical-pedagogical creative power's culture of the teacher of music, professional pedagogical culture, teacher's creative activity.

Подано до редакції 23.09.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Білецькою М.В.

УДК: 378. 147: 371. 134: 78

©2012

Чумакова А.А.

ПСИХОЛОГО-КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА ВИКЛАДАЧА МУЗИКИ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ДИТИНИ ІЗ ЗПР

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап розвитку освіти в Україні засвідчує актуальність і важливість оновлення її цілей, змісту, методів, відповідно до парадигми гуманістичного особово-орієнтованого навчання і виховання, а також необхідність теоретико-методологічного осмислення проблем інтеграції дітей з особливими потребами, зокрема школярів з мінімальними порушеннями розвитку, в навчально-виховний простір масової школи. Слід зазначити, що це питання сьогодні викликає інтерес вчених, педагогів, методистів, і є предметом наукових досліджень, пошуків та дискусій, в ході яких виявляються протиріччя між необхідністю:

- впровадження у загальноосвітніх закладах особово-орієнтованого навчання і недостатнім розвитком психолого-педагогічної теорії стосовно умов навчання учнів із мінімальними психофізіологічними порушеннями, зокрема із затримкою психічного розвитку;

- вибудови чіткої стратегії і тактики щодо педагогічного впливу на свідомість і поведінку особистості, зокрема школяра із мінімальними порушеннями розвитку, та відсутністю відповідної теоретико-методологічної основи, яка б забезпечувала цілеспрямованість та послідовність педагогічних дій з врахуванням індивідуально-типологічних і психолого-педагогічних особливостей таких учнів і т.п.

Необхідність їхнього вирішення зумовлює актуальність ґрунтовного теоретичного вивчення принципів, змісту, цілей, завдань, форм навчально-виховної роботи з учнями із мінімальними порушеннями психофізіології, зокрема із затримкою психічного розвитку (надалі із ЗПР) у масовій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В сучасній науці існує значна кількість досліджень в галузі психології дітей з різними типами дізонтogeneзу і педагогічної допомоги їм. Проблема дітей із мінімальними порушеннями в сфері психофізіології вперше була порушена науковцями 60-років ХХ ст. Після комплексного дослідження у НДІ дефектології СРСР (Н. Белопольська, Т. Власова, Т. Егорова, Г. Жаренкова, Г. Капустина, К. Лебединська, В. Лубовський, И. Марковська, Н. Нікашина, М. Певзнер, Л. Переслені, В. Подобед, М. Рейдбойм, Р. Тригер, М. Фішман, Н. Ципіна, С. Шевченко та ін.) таку категорію дітей назвали "діти з тимчасовою затримкою психічного розвитку" (ЗПР). Вченими (Н. Бабкіна, Н. Борякова, Л. Носкова, Г. Гумена, В. Гусев, Г. Ералієва, Т. Ерофеева, Л. Павлова, В. Новікова, А. Запорожець, И. Лернер, А. Леушина, З. Михайлова, Э. Юффе, Л. Русскова, В. Мозговой, М. Певзнер, Б. Теплов, А. Хілько, К. Чупрікова та ін.) доведено, що психічний розвиток дітей із ЗПР у порівнянні із дітьми в нормі та з розумовою відсталістю відрізняється. На думку А. Белошистої, Т. Власової, Г. Капустіної, У. Ульянової, Ю. Скоробагатої та ін., учні із ЗПР мають потенційно збережені можливості інтелектуального розвитку, головна особливість, яка відрізняє дітей із ЗПР – це поєднання в сфері психо-фізіології достатньо розвинутих функцій і таких, які мають деяку дефіцитарність.

На сьогодні науковцями достатньо досліджено такі аспекти:

- діагностика, методологія і корекційно-педагогічна робота з дітьми із ЗПР (А. Вільшанська, В. Кисельова, І. Уділова, У. Ульяновка, Т. Князева, Т. Гордєєва, Г. Міщїна, Е. Інденбаум, А. Трушкова, С. Кованенко, І. Кїрїлкіна, Т. Павлїй та ін.);

- класифїкація дїтей із ЗПР за певними клінічними ознаками мінімальних порушень у розвитку розглянуто І. Марковською, В. Ковальовим, Н. Семаго, М. Семаго, Т. Власовою, К. Лебединською, М. Певзнер та ін.);

- зв'язок між порушеннями особистїсної і комунїкативної сфери при ЗПР з органічними ушкодженням ЦНС (К. Лебединська, У. Ульяновка, Е. Дмитрієва, Е. Мастюкова, О. Алмазова, Е. Стребелева, Г. Міщїна та ін.); з дефектами мови (Г. Жаренкова, Е. Слепович, З. Репїна, Т. Артемьєва, Р. Трігер, Г. Карпова, Е. Мальцева, Г. Окунєва, В. Голишєва, А. Белошєєва, Л. Неволїна та ін.);

- психїчна депривація у дїтей із ЗПР, яка збїдноє, викривляє і процес спїлкуваня з дорослими, і формування усїх видів дитячої дїяльностї (М. Лісіна, Е. Васильєва, С. Серебрєнікова, Е. Дзугоєва, Ж. Глозман та ін.).

Дослїдження корекційно-розвиваючого аспекту стосовно дїтей із мінімальними порушеннями психофізіологїї засобами мистецтва мають наступні напрямки:

- вплив музично-ритмових занять на емоційно-вольову сферу дїтей із ЗПР (О. Мастюкова, С. Міловський, І. Евтушенко, О. Медведєва, Г. Бутко та ін.);

- соціально-педагогічна підтримки молодших школярїв із ЗПР засобами арттерапїї (І. Богданцева та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що питання корекційно-розвиваючої роботи засобами музикотерапїї з учнями такої групи дослїджено недостатньо, особливо це стосується використання активного музикування (гри на музичному інструменті). На сьогодні викладачі музики у власній роботі орієнтовані на дитину у нормі. Слїд зазначити, що в системі професійної підготовки майбутнього педагога дисциплїни психолого-педагогічного циклу займають особливе місце, тому що мають за мету забезпечити студентів знаннями з психологїї, зокрема структури особистостї, вікових та індивїдуальних особливостей школяра, теорїї та методики виховання, практичними вмїннями та навичками організації виховного процесу тощо. Кожен предмет цього циклу несе великий потенціал і дозволяє використати закладену в ньому інформацію для підготовки майбутніх вчителїв до навчально-виховної дїяльностї. При цьому як викладачі початкової школи так і викладачі музики, як правило, не мають спеціальної підготовки для роботи з дітьми із мінімальними порушеннями в сфері психофізіологїї, що негативно впливає на їхню педагогічну взаємодїю з учнями і створює умови для виникнення у таких школярїв ситуації систематичного стресу. Наслїдками цього стає подальше зниження психїчного розвитку та емоційної сфери молодшого школяра, уповільнення процесу формування мотиваційного компоненту його навчальної дїяльностї і як наслїдок – відбувається аномальне формування особистостї, виникнення проблем в процесі соціалїзації та соціальної адаптації. Цї соціопсихїчні зміни у дїтей із ЗПР формують стїйкий комплекс шкільної дезадаптації. Саме тому основне завдання школи будь якого типу – максимально компенсувати порушення розвитку дитини за допомогою утворення спеціальних, адекватних їх інтелектуальним та власним особливостям психїки, їх можливостям розвитку, психолого-педагогічних умов. Ми подїляємо думку С. Башмакової, що “неуспїшність учнів масової школи” обумовлена як “специфічними особливостями самих дїтей: фізична слабкість, розумовий надорозвиток, затриманий темп розвитку”, так і “недосконалістю методів навчання» [1, с. 6.]. Це положення обумовлює необхідність як для психолога, так і для викладача, чїтко знати і вмїти визначити особливостї учнів, для чого дуже важливо володіти основами психолого-педагогічного діагностування, а також найновїшими виховними та інформаційними технологїями, вивчати методику їх провадження в практику і т.п. На нашу думку учителї музичного мистецтва не мають потрібного теоретико-методичного ресурсу, що значно збїдноє і ускладнює процес педагогічного супроводу навчання і виховання дїтей з мінімальними порушеннями в сфері психофізіологїї і актуалїзує науковї дослїдження у цьому напрямку.

Формулювання цїлей статтї... Мета даної статтї полягає у спробі узагальнити і систематизувати науковї знання стосовно навчально-виховного процесу дїтей із ЗПР.

Виклад основного матерїалу дослїдження... Момент вступу до школи і період первинного засвоєння вимог нового соціального середовища для дитини є дуже важливим. Вченими (Л. Божович, Б. Ельконїн, Г. Капчєля, О. Кравцова та ін.) доведено, що успїх навчання молодшого школяра визначається станом його психофізіологїї, рівнем розвитку та сформованностї інтелектуальних вмїнь, станом мотиваційно-потребностної сфери, навичками довільної поведїнки, готовностю до спїльної дїяльностї з педагогом і однолітками, розвитком та продуктивностю комунїкативної дїяльностї. Цї положення є обов'язковими для учня з нормальним розвитком, і будь яке порушення автоматично призводить до проблем у навчанні, і, як наслїдок, у соціалїзації та соціальної адаптації індивїдууму. Тому діти із мінімальними порушеннями в сфері психофізіологїї мають бути віднесені до категорїї проблемних, що підтверджено практикою шкільництва.

За висновками науковцїв (О. Александровська, А. Дробинська, І. Коробєйніков, Н. Лусканова, Е. Новикова та ін.) сьогодні від 30 до 70% першокласникїв мають різні порушення в сфері психофізіологїї, які на думку

О. Преснової “можуть бути настільки мінімальними, що стають помітними тільки у старшому дошкільному віці” [2, с. 6.]. Фахівці вважають що основними причинами поглиблення незначних відхилень розвитку в значній кількості учнів початкової школи є як їх соматична і психічна слабкість так і несприятливе мікросоціальне середовище. Саме вони обумовлюють виникнення у школярів різних труднощів під час навчання. В свою чергу проблеми в навчанні мають для дитини негативні наслідки (агресія, апатія, конфлікти з оточуючими, дезадаптація тощо). Однією з причин цього, на думку вчених є недостатність корекційно-педагогічної допомоги таким дітям у дитячих садочках, а потім у молодших класах шкіл загальноосвітнього типу. Ми поділяємо цю думку тому що у власній педагогічній практиці постійно стикаємося з такими учнями. Дуже часто їх проблеми стають помітними тільки при грі на музичному інструменті, де потрібна координація рухів, запам'ятовування і виконання підряд декількох різних за змістом та обсягом завдань.

На нашу думку, активне музикування поєднує у собі великі можливості як засіб діагностування мінімальних порушень розвитку школяра, так і як засіб подолання їх соціо-психологічних проблем. Індивідуальна форма навчання у поєднанні з впливом на емоційно-вольову сферу учня в процесі навчання гри на музичному інструменті створюють умови для психолого-педагогічної допомоги учням із ЗПР. Виконання музичного твору або лише окремого звуку у різних темпах, характерах, широкому динамічному діапазоні і т.п. тренує нервову систему дитини і формує навички володіння власними емоціями, що дуже важливо для подолання проявів асоціальної поведінки.

Навчання, як різновид діяльності, потребує від дитини як сформованості базових розумових якостей (увага, пам'ять, увага тощо) так і певну мотивацію. У цьому контексті доречним є звернення до визначення готовності дітей із ЗПР до навчальної діяльності. За результатами досліджень А. Вільшанської, В. Кисельової, І. Уділової, У. Уленкової, Т. Князевої, Т. Гордеєвої, Г. Міщіної, Е. Інденбаум, С. Кованенко, Т. Павлій, Г. Шевченко, Н. Ципіної, Н. Нікашиної, Т. Капустіної, Т. Егорової, В. Лубовського та ін. доведено, що учні мають ознаки “шкільної незрілості”, відставання в розвитку деяких ключових для школи функцій, насамперед, у довільній поведінці та увазі. Також соціопсихологічними особливостями дітей із ЗПР є таке:

- низкий або нестійкий інтерес до різних видів діяльності;
- схильність до відмови від діяльності у зв'язку з невпевненістю у власні сили, при умові, що вони повинні діяти самостійно та цілеспрямовано;
- своєрідна поведінка в ситуаціях оцінки власної діяльності;
- незрілість переживань;
- поверховість прихильностей;
- швидка пересиченість, емоційна збудженість, часта зміна настрою;
- прояви афекту і своєрідність емоційної регуляції поведінки тощо.

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє нам зробити висновки що традиційні шкільні вимоги, наприклад великий обсяг та складність навчального матеріалу, не враховують перелічені особливості школярів із ЗПР, що в свою чергу не сприяє успішності їх навчання.

Гадаємо, що використання активного музикування заслуговує на особливу увагу, оскільки гра на музичному інструменті має унікальні специфічні можливості спрямованої дії у бажаному напрямку на дитину із ЗПР, яка має патологічні зміни психічного та соматичного стану. Індивідуальна форма роботи, використання різних форм, методів і прийомів нівчальної діяльності, невербальний та недирективний багатообразний за формою відображення емоційний зв'язок музики з індивідуумом, специфічний вплив основних музичних першоелементів (ритму, мелодії, гармонії) на глибинні психічні процеси – все це арсенал для корекції розвитку учня із ЗПР в процесі навчання гри на музичному інструменті. При цьому завдання і спрямованість корекційної роботи повинні визначатися за принципами, заснованими на фундаментальному положенні про те, що особистість є цілісна психологічна структура, яка формується в ході життя людини шляхом засвоєння суспільних форм свідомості та поведінки. Відбувається це за рахунок спілкування з дорослими і, насамперед, завдяки діяльності, яка є головною на даному етапі онтогенезу (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, А. Запорожець, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Д. Эльконін та ін.). Вчені (І. Дубровіна, А. Андреева, Е. Данілова, Т. Вохмяніна та ін.) наполягають на тому, що корекція повинна будуватися “не як просте тренування вмінь та навичок, не як окремі вправи для удосконалення психологічної діяльності, а як цілісна усвідомлена діяльність дитини, яка органічно вплітається в систему його повсякденних життєвих відносин”. На думку фахівців “дуже важливо, щоб корекція мала попереджаючий і передбачаючий характер” [3, с. 21-22]. Тому, за словами О. Заширінської, С. Шевченко та ін., зміст навчального матеріалу повинен відповідати низці методичних принципів, спрямованих на забезпечення системного засвоєння знань учнями із ЗПР:

- посилення ролі практичної спрямованості навчального матеріалу;
- виявлення суттєвих ознак явищ, що вивчаються;
- опора на життєвий досвід дитини;

- опора на об'єктивні внутрішні зв'язки у змісті навчального матеріалу як в межах окремого предмету, так і між предметами;

- дотримання принципу необхідності та достатності обсягу навчального матеріалу [4, с. 401].

Ми вважаємо, що в процесі навчання гри на музичному інструменті викладач має і може визначити основну діяльність дитини, спираючись на яку, як на фундамент навчально-виховного процесу. поступово її доповнювати і ускладнювати з метою наближення школяра до показників учня у нормі. Арсенал форм, засобів та прийомів роботи на уроках музики дозволяє планувати і відтворювати навчально-виховний процес за різними напрямками від розвитку загального кругозору, формування психоемоційної сфери до корекційної окремої психофізичної вади і/або функції.

На думку вчених (Г. Гусев, В. Коркунов, В. Осипов та ін.) корекційно-педагогічна робота (зокрема з метою соціальної адаптації індивідуума) має носити комплексний характер і ґрунтуватися на використанні різних видів знаку з метою образно-жестового, графічного і вербального кодування і декодування соціальної дійсності; оволодінні заміщенням і моделюванням як головними засобами пізнавальної діяльності, які охоплюють різні види діяльності і особи дитини; на ігрові, психотерапевтичні, комунікативні, психофізичні вправи, в ході яких відбувається тренування творчої активності і розвитку психічної організації дитини. Ми вважаємо що музикотерапія, а саме гра на музичному інструменті, відповідає усім цим вимогам. Нота є символом з багатьма складовими (назва ноти; звук; місце створення цього звуку на музичному інструменті; рука і палець, за допомогою яких можливо відтворити цей звук тощо). Відтворення нотного тексту потребує від виконавця певного розвитку психофізіології, психомоторики та психології (активізація навичок кодування і декодування, моделювання, маніпуляція з абстрактними звуковими фігурами і т.п.). Спираючись на положення про взаємозв'язок між розвитком психомоторики, мови та психічних процесів, ми можемо визначити наявність порушень в сфері психофізіології, навіть за умови що під час будь-якої іншої діяльності індивідуум за показниками розвитку знаходиться в межах норми.

Висновки... Таким чином, ми можемо стверджувати що:

1. відсутність необхідної педагогічної допомоги дітям з ЗПР є визначальним фактором в несприятливій динаміці їхнього психосоматичного розвитку, актуалізує проблему методичного забезпечення викладачів для роботи із дітьми з ЗПР;

2. викладач музики як і початкових класів повинен володіти знанням індивідуально-типологічних особливостей молодших школярів з мінімальними порушеннями психофізіології (ЗПР) і технологіями корекційно-розвиваючого навчання;

3. методи, форми, прийоми навчання дітей із ЗПР обов'язково повинні враховувати усі специфічні вади і хиби їх розвитку;

4. корекція психики повинна носити комплексний характер і ґрунтуватися на використанні різних видів знаку; допомогати оволодіти головними засобами пізнавальної діяльності дитини та тренувати її творчу активність;

5. вимоги психолого-педагогічної практики обумовлюють потребу включення елементів корекційного навчання в навчально-виховний простір будь-яких шкіл. Необхідно використовувати для цього усі форми, методи та прийоми корекційної роботи, зокрема гру на музичному інструменті.

Література

1. Башмакова С.Б. Коррекционная работа учителя в процессе обучения младших школьников с минимальными нарушениями психического развития / С.Б. Башмакова. – Киров, ООО «ЗЕТ-СТИЛ», 2004. – 186 с.
2. Преснова О.В. Совершенствование коррекционно-педагогической работы в образовательных учреждениях «Начальная школа – детский сад» : / О.В. Преснова // дис... канд. пед. наук : 13.00.03 – М., 1998. – 159 с.
3. Психокоррекционная и развивающая работа с детьми : учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / И.В. Дубровина, А.Д. Андреева, Е.Е. Данилова, Т.В. Вохмянина ; Под.ред. И.В. Дубровиной. – 2-е изд. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 160 с.
4. Психология детей с задержкой психического развития : хрестоматия / Сост. О.В. Защиринская. – СПб. : Речь, 2003. – 432 с.

Анотація

У статті узагальнюються і систематизуються наукові дослідження стосовно навчально-виховного процесу дітей із мінімальними порушеннями психо-фізіології, зокрема розглядається проблема психолого-корекційної освіти викладача музики як умови успішного навчання дітей із ЗПР.

Аннотация

В статье обобщаются и систематизируются научные исследования связанные с учебно-воспитательным процессом детей с минимальными нарушениями психофизиологии, так рассматривается проблема психолого-педагогического образования учителя музыки как условие успешного обучения детей с ЗПР.

Summary

The article focuses on generalization and systematization of scientific knowledge concerning educational guidance of children with minimal psychophysiology disturbances, particularly the problem of psycho-correctional education of music master as a condition of successful study of children with mental retardation is under review.

Ключові слова: викладач музики, діти із затримкою психічного розвитку, психолого-корекційна освіта.

Ключевые слова: учитель музыки, дети с задержкой психического развития, психолого-коррекционное образование.

Key words: music master, children with mental retardation, psycho-pedagogical education.

Подано до редакції 10.10.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Гончаренко Ю.В.

УДК 37.036: 371.134

©2012

Щербак І.В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасній українській системі освіти помітно зростає актуальність проблеми виховання творчої особистості. Ідеї розвитку творчої обдарованості зумовлюються змінами в соціально-культурному та економічному житті суспільства. Виникла потреба в професійно компетентних і творчих педагогічних працівниках, здатних швидко і нестандартно вирішувати наявні проблеми, демонструвати творчий підхід у своїй діяльності. Отже, у вищих педагогічних навчальних закладах значна увага має приділятися питанням модернізації змісту і технологій навчально-виховного процесу як системи професійного й особистісно-творчого становлення студента.

У Національній доктрині розвитку освіти, Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державній програмі “Вчитель” тощо наголошується на гуманізації освіти, мотивованому залученні підростаючого покоління до навчання, сприянні держави в розвитку творчих здібностей, навичок самоосвіти й самореалізації особистості.

У реалізації завдань сучасної гуманістичної освітньої парадигми важлива роль належить учителю музичного мистецтва, який передусім поєднує в собі риси педагога й музиканта, культуролога й мистецтвознавця. Професійна діяльність учителя музичного мистецтва передбачає залучення школярів до різних видів мистецтва, створення такого життєвого простору, що сприятиме всебічному розвитку та духовному становленню особистості.

Вивчення теоретичних аспектів проблеми виховання творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва та сучасного стану їх підготовки виявило об’єктивні протиріччя між:

- необхідністю забезпечення високого рівня виховання творчої особистості майбутніх учителів музичного мистецтва та відсутністю науково обґрунтованої системи розв’язання цієї проблеми;
- специфічними завданнями виховання творчої особистості майбутніх учителів музичного мистецтва та стандартністю змісту освіти, спрямованого на вирішення вузькопрофесійних завдань;
- уніфікованістю навчальних програм підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та принципами індивідуалізації, диференціації, згідно з якими необхідно враховувати відмінності в інтелектуальній, емоційній, когнітивній сферах, психічному розвитку, мотивах та потребах особистості майбутнього вчителя.

Подолання вказаних протиріч передбачає організацію цілеспрямованої систематичної роботи щодо виховання творчої особистості майбутніх учителів музичного мистецтва та визначення педагогічних умов виховання творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки, що й зумовило вибір теми дослідження.

Обраний напрям уходить до складу науково-дослідної теми Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського «Організаційно-педагогічні засади діяльності класичного університету як центру духовного розвитку особистості» та науково-дослідної теми кафедри музичного мистецтва Інституту педагогічної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського “Духовний розвиток особистості засобами музичного мистецтва”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми...

Питання професійного становлення педагога розглядали класики зарубіжної (Й.Герbart, А.Дистервег, Я.Коменський, Й.Песталоцці та ін.) та вітчизняної (А.Макаренко, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін.) педагогіки. Теоретичне підґрунтя підготовки педагогічних кадрів на народознавчій основі закладено в працях С.Русової, В.Скуратівського, М.Стельмаховича, В.Сухомлинського та ін. Концептуальні засади педагогіки вищої школи досліджені А.Алексюком, І.Бехом, І.Зяюном, Л.Кондрашовою, А.Кузьмінським та ін. Проблема професійної готовності вчителя стала предметом наукових розвідок Л.Григоренко, А.Капської, Н.Кузьміної, А.Ліненко, О.Мороз, О.Пехоти, С.Сисоєвої, А.Троцько та ін.